Originalni naučni rad

Primljen 09.05.2017.

Odobren 07.09.2017.

GLOBALIZACIJA I PRIRODA RATA

Danas je sve više prisutno mišljenje da je proces globalizacije nastupio kao logičan sled evolucije čovečanstva i da je ona, kada je u pitanju svetska politika, njen sveobuhvatni i najviši oblik. Gotovo da nema dileme da je snažan razvoj komunikacijske i informatičke tehnologije presudno uticao na smanjenje razdaljina na celoj planeti i na taj način omogućio da događaji na jednom kraju imaju uticaj ili zavise od događaja na drugom kraju sveta.

U radu će se pokušati sagledati proces globalizacije i rata. Globalizacija je razmatrana sa aspekta njenog uticaja na širenje i mogućnosti povezivanja različitih aktera u međunarodnim odnosima koji mogu doći u stanje oružanog sukoba. Rat kao fenomen je uzet u smislu značenja definisanog Klauzevijanskog trojstva politike, vlasti i naroda.

Razumeti rat kao sveprisutnu pojavu u ljudskoj istoriji nije nimalo lak posao. Gene-racije umnih ljudi različitih epoha su pokušavale da objasne pojavu i prirodu rata. Vremenom stvoreno je više različitih teorija koje svaka na svoj način, sa manje ili više uspeha, pokušava da objasni uzroke, prirodu i fizionomiju rata.

Rad se zasniva na hipotezi da „rat nije promenio svoju prirodu“, uprkos uticaju procesa globalizacije. Ovu hipotezu moguće je dokazati ili opovrgnuti ukoliko se odgovori na pitanja kako globalizacija utiče na međunarodne odnose i šta je prava priroda rata.

Ključne reči: globalizacija, međunarodni odnosi, rat, politika, moć

* Vojna akademija, Univerzitet odbrane u Beogradu, Ministarstvo odbrane RS.
E-mail: hatidza.berisa@mod.gov.rs

Uvod

Pokušavajući da sagledaju suština rata, ovim nezahvalnim poslom su se bavili istoričari, filosofi, umetnici i vojnici, svako u svojoj epohi. Samo su pojedini od njih uspeali da stvore konzistentnu misao i okvir o razmišljanju o ratu koji opstaje u istoriji uprkos vremenu i promenama koje nosi razvoj civilizacije.

Dostignuti stepen razvoja ljudske civilizacije početkom 21. veka karakteriše svojevrsan fenomen kojeg mnogi savremenici nazivaju globalizacijom. Kako je ovaj pojam relativno novijeg datuma, još uvek ne postoji jedinstven stav o tome šta globalizacija u suštini predstavlja. Primetno je da se svi slažu da je globalizacija višestran proces, koji se sastoji iz skupa ekonomskih, društvenih, kulturnih i političko-pravnih pojava koji se mogu objektivno analizirati i da pojave u globalizaciji koje sužavaju prostor, skraćuju vreme i ubrzavaju razmenu informacija, populacije i kapitala, zahtevaju preispitivanje tradicionalno shvaćenog pojma političkog prostora vezanog za državu.

Ono što je očigledno u njegovom definisanju je da se različiti autori slažu oko činjenice da svet i odnosi koji u njemu vladaju nikada nisu više bili povezani i uslovljeni. Upravo ta povezanost i uslovljenost savremene međunarodne odnose čini kompleksnijim nego ikada pre. Sve oblasti ljudskog života i rada su obuhvaćene ovim procesima tako da poprimaju nov kvalitet i mogu ili su već promenile njihovu prirodu, ili pak stvaraju potpuno nove oblike ranije uspostavljenih odnosa i pojava.

1. Globalizacija i međunarodni odnosi

Po nekim autorima globalizacija nije ekskluzivitet savremenog društva, već je stara koliko i civilizacija. Džozef Naj (Joseph Nye) smatra da se prvi oblici globalizacije mogu naći još u antičkom dobu kada je Evropa sa Azijom povezana zbog potrebe tržišta svile. Po istom autoru „najstariji oblik globalizacije je međuzavisnost životne sredine“.¹ Globalizacija² u savremenom svetu pruža niz mogućnosti koje su ogledaju u bržem povezivanju u svim sferama ljudskog življenja. Pored prednosti koje sobom nosi, proces globalizacije ima svoju tamnu stranu, jer pogoduje širenju specifičnog oblika političkog nasilja koje se može pojaviti u svakom trenutku, na svakom mestu i od njega niko više nije bezbedan - čak ni najmoćnije zemlje na svetu.

¹ Naj Dž. (2004): *Paradoks američke moći*, BMG, Beograd,

² Globalizacija je univerzalan proces ili set procesa koji generišu međupovezanost i međuzavisnost između država i društava povezujući ih u jedan moderan svetski sistem. Istovremeno, očigledan je porast uloge ne-državnih aktera, transnacionalnih kompanija, religijskih grupa, nevladinih organizacija i terorističkih grupa u odnosu na tradicionalnu i dominantnu ulogu nacionalnih država

Globalna računarska mreža je u velikoj meri uticala ne samo na povezivanje različitih nedržavnih aktera, a pre svega terorističkih grupa i uspostavljanje njihove međusobne komunikacije, već je omogućila i širenje njihovih ideja o čemu svedoči veliki broj sajtova koji se bave terorističkom propagandom. Danas se kroz paradigmu „mreže“ simbolički predstavlja proces globalizacije. Ovaj simbolizam zapravo predstavlja međuzavisnost u svakom smislu reči, pa i u bezbednosno-vojnom.

1.1 Vestfalski poredak u međunarodnim odnosima

Vestfalskim mirovnim ugovorom (1648), završen je višegodišnji rat (1618-1648) i po mnogim istoričarima počelo je doba u ljudskoj istoriji u kojem je država sa svojim prerogativima otpočela suverenu vladavinu u međunarodnim odnosima. Ovaj mirovni ugovor uzima se kao referentna tačka u ljudskoj istoriji nakon koje počinje *moderno doba* i koje će trajati sledećih tri stotine godina, sve do kraja osamdesetih godina prošlog veka. Sa stanovišta međunarodnih odnosa, najznačajniji rezultati ovoga mirovnog sporazuma, osim što je razbijena centralna vlast Svetog rimskog carstva, su priznanje teritorijalnog suvereniteta oko 300 nemačkih i srednjeevropskih kneževa i početak uspostavljanja suvereniteta i autonomije država, čime je rođen sistem međunarodnih odnosa kakvog ga poznajemo do danas. Imajući u vidu svetski poredak, klasični pojam suvereniteta povlači za sobom to da je spoljna nezavisnost zemlje u međunarodnom okruženju pravna posledica njenog unutrašnjeg suvereniteta. Po ovom shvatanju, u međunarodnom poretku postoje samo odnosi između suverenih nacija-država. Dakle, izvor suverenosti u međunarodnim odnosima može biti samo država; nema nikakvog drugog autonomnog izvora suverenosti (na primer, religijskog).

Država je jedini akter u međunarodnim odnosima. Vestfalski poredak međunarodnih odnosa podrazumeva odvojenost političke, sekularne legitimnosti države, od hrišćanskih standarda legitimnosti, a prema tumačenju Bejlisa i Smita (Baylis, Smith) zasnovan je na tri načela: (1) *rex est imperator in regno suo* (kralj je imperator na svojoj teritoriji); ova norma kaže da suveren ne može biti predmet nekog višeg autoriteta uključujući tu i hrišćansku crkvu; svaki kralj je nezavisan i jednak svakom drugom kralju; (2) *cujus regio, ejus religio* (vladalac određuje koja će religija biti prisutna na teritoriji gde je on suveren); ova norma nalaže da spolja niko nema prava da interveniše na nečijoj suverenoj teritoriji pa čak i ako se polaže pravo na intervenciju iz religioznih razloga; (3) treće načelo odnosi se na ravnotežu sila, a cilj mu je sprečavanje uspostavljanja hegemonu koji bi dominirao svim ostalim državama.³

Mir u Vestfaliji doneo je odlučujuću promenu u pogledu načina vođenja rata zahvaljujući profesionalizaciji ili formalizaciji rata na osnovu monopola moći koji je dodeljen nacionalnim državama. Vremenom su velike stajaće vojske i sve

³ Baylis, S, ed., (1997) *Globalization of World Politics*, Oxford University Press, 41.

skuplja ratna tehnologija učinili rat neprofitnim za privatni sektor. U narednim vekovima, samo je država bila u poziciji da vodi rat i snosi troškove, ali je istovremeno imala i interes da smanji troškove kroz formalizovane mehanizme. Premira u Vestfaliji oružani sukob je bio često neformalizovan i prepušten najamnicima, miliciji i bandama koje su zarađivale svoj novac trgujući nasiljem. Od tada pa preko pojave masovnih nacionalnih armija nakon francuske revolucije do danas, rat je vođen u i za ime države ili interesa njenog opstanka ili stvaranja.

Period modernog doba karakteriše međudržavni sukob i pokušaji uspostavljanja pravila po kojima bi se regulisala upotreba nasilja. Tako je, kako navodi Martin Van Kreveld, stvoreno ogromno polje međunarodnog prava i običaja koji se odnose na pravila postupanja u odnosu na zatvorenike, ranjenike, neborce i oružje koje se upotrebljava u sukobu.⁴

Intenzitet rata često je pokretao i ubrzavao brojne promene u društvima i u proizvodnji materijalnih resursa. Slabljenjem ili uništavanjem tradicionalnih struktura upravljanja, ratovi su kreirali društvene promene i političku modernizaciju društava i država u kojima se se dešavali. Pobjeda nad protivnikom često je zasnivana na napretku u tehnologiji razvoju i posedovanju novih vrsta naoružanja i opreme koja je našla svoju primenu van vojne sfere.

Istorijski, u periodu modernoga doba, vođenje rata zahtevalo je centralizovanje moći u rukama vlade države radi lakšeg upravljanja ogromnim resursima neophodnim za pobjedu ali je delimično doprinela urušavanju i nestanku nekih država, kao u slučaju Sovjetskog Saveza.

1.2 Post Vestfalska svrnost međunarodnih odnosa

Opisujući stvarnost međunarodnih odnosa nakon pada Sovjetskog Saveza, Hju Strečan navodi da živimo u Post Vestfalskom dobu,⁵ kojeg karakteriše poređak koji je uzrokovan procesima globalizacije i prekompozicija koncentracije političke, ekonomske i vojne moći u međunarodnim odnosima. Svet u procesu globalizacije, kako navodi Miroslav Pečujlić, postaje tehnološko-ekonomski povezan čineći svojevrstan model međunarodnih odnosa. U njemu su evidentna tri opšta pravca transformacije državne moći oličena u teritorijalnoj i funkcionalnoj reorganizaciji države; modelu društvenog i ekonomskog uređenja u kom državni aparat igra ulogu koordinatora vladinih i nevladinih organizacija i sve većem strateškom uticaju međunarodnog konteksta na državne aktivnosti koji podrazumeva i proširenje polja delovanja nacionalne države kad god se ukaže potreba za prilagođavanjem unutrašnjih okolnosti vanteritorijalnim i transnacionalnim zahtevima.⁶

⁴ Kreveld V. M. (2010): *Transformacija rata*, Službeni glasnik. Beograd

⁵ Strachan H. (2007): „*The Changing Character of War*“, A Europaeum Lecture at The Graduate Institute of International Realations, Geneva, *Published by the Europaeum*, Oxford

⁶ Pečujlić M. (2002): *Globalizacija dva lika sveta*, Gutenbergova galaksija Beograd

U celini gledano globalizacija sa sobom nosi brojne pozitivne, ali i veoma značajne negativne posledice, koje izazivaju znatan otpor, pre svega u nerazvijenim, ali i u nekim razvijenim zemljama. Proces globalizacije je teško zaustavljiv i zbog toga na margini ostavlja sve one zemlje koje mu se suprotstavljaju. Zbog toga se procesu globalizacije države prepuštaju više silom ekonomskih nužnosti nego dobrovoljno. Zato se u veoma delikatnoj situaciji nalaze nerazvijene zemlje i zemlje u tranziciji, koje se nalaze pred izborom da i dalje ostanu izvan međunarodnog tržišta, a to znači i bez razvojne perspektive, ili da prihvate globalizaciju i tako svoju sudbinu prepuste međunarodnim centrima moći, što im može doneti ekonomske prednosti, ali ih može dovesti i do gubitka ekonomske i političke samostalnosti. U svakom slučaju izbor nije nimalo lak, a rezultat je u startu neizvestan, jer globalizacija dovodi do ukidanja klasičnog pojma ekonomskog i političkog suvereniteta zemalja, disciplinovanja država na sprovođenje odluka donetih u međunarodnim centrima ekonomske i političke moći i nametanje modela društvenog razvoja, kulturnih obrazaca i načina života od strane najrazvijenijih zemalja.

U tom procesu došlo je do međusobnog povezivanja različitih snaga koje usmeravaju oblikovanje globalnog svetskog poretka. Na jednoj strani su vidljivi naponi velikog dela međunarodne zajednice da zajedničkim naporima doprinese globalnom miru, a sa druge strane, evidentna je pojava nedržavnih aktera koji sebe smatraju žrtavama globalizacije i čiji je uticaj postao od globalnog značaja. Ova suprotnost rađa svojevrsan sukob koji obeležava početak 21. veka. U tom sukobu, brišu se teškom mukom uspostavljene norme i nečela upotrebe vojne sile, tako da se s pravom postavlja pitanje o prirodi rata u procesu globalizacije.

2. Globalizacija i postmoderni rat

U savremenim ratovima koji se često opisuju kao etnički⁷, ratovi trećeg talasa⁸, ratovi četvrte generacije⁹, netrinitarni ratovi, novi ratovi¹⁰, ratovi između ljudi¹¹ prepoznaju se pored države kao dominantnog aktera i niz drugih aktera koji su povezani na nacionalnoj, transnacionalnoj i međunarodnoj osnovi. Proces u globalizaciji pružaju svim akterima da kao nikada do sada deluju u mrežnim strukturama sa mnoštvom međusobnih relacija, što predstavlja jednu od njegovih najvažnijih karakteristika.

⁷ Hantington S. (1998): *Sukob civilizacija*, CID, Podgorica

⁸ Tofler A. i H. (1998): *Rat i antirat*, Paideia, Beograd

⁹ Lind V., et al (2008): „Promenljivo lice rata: Ka četvrtoj generaciji“, Informativni bilten prevoda, broj (1-2008)

¹⁰ Kaldor M. (1999): *New & Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Cambridge, 138

¹¹ Smith R. (2005): *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, London

2.1. Ključni aspekti globalizacije u postmodernom ratu

Ako je rat slika epohe u kojoj se dešava, onda savremeni rat i ratovanje treba da reflektuju ključne aspekte postmodernoga doba. Savremeni rat podrazumeva širok spektar sukoba koji uključuju postmoderno mrežnocentrično ratovanje, moderan ili simetričan konvencionalan sukob i neregularno ratovanje protiv pobunjeničkih snaga.¹² Savremeni rat odvija se u lokalnom kontekstu, ali se, takođe, odigrava u širim poljima i pod uticajem nevladinih organizacija, međuvladinih organizacija, regionalnih i globalnih medija.

Prvi aspekt globalizacije je slabljenje oblika državnog identiteta koji je dominirao međunarodnim odnosima u poslednja dva veka. Definisanje slike o međunarodnim odnosima polazilo je od nacije-države kao jedinog prirodnog polazišta. Ovaj nacionalističko-etatistički princip nije uvek bio održiv i neograničen, jer istorijski nikada nije postojao jasan sklad između nacije-države i određene teritorije. Iz tog razloga nacionalistički zahtevi za ostvarenjem principa „jedne nacije, jedne države“ često su završavali u sporovima oko teritorija u kojima su stradali milioni ljudi u pokušajima zadovoljenja teritorijalnih ambicija. Ovako nešto je apsolutno nedopustivo i zato se savremeni međunarodni odnosi zasnivaju na pokušaju ograničavanja suverenosti nacije-države. Na gubitak ili smanjenje suvereniteta pored navednog ograničenja, utiču globalna ekonomija, nove forme globalnog upravljanja, međunarodni vojni savezi i međunarodno pravo.

Globalizacija je dovela do pojave novih globalnih aktera. Tu se, osim države, pojavljuju i akteri globalne ekonomije (multinacionalne korporacije, međunarodne finansijske institucije, mobilni kapital), akteri globalnog civilnog društva i terorističke grupe i organizacije. Svaki od ovih aktera na svoj način nastoji da dovede u pitanje autoritet i suverenitet države.

Ove organizacije i njihovi međusobni odnosi na globalnom nivou čine međunarodne odnose još kompleksnijim. Ukupnost slike globalnih međunarodnih odnosa čini oko 200 država, 64.000 važnijih transnacionalnih kompanija, kao što su Šel, Majkrosoft i druge, 9.000 nevladinih organizacija na nacionalnom nivou, 240 međunarodnih organizacija u kojima učestvuju vlade država i 6.600 međunarodnih nevladinih organizacija.¹³

Drugi aspekt globalizacije se ogleda u ponovnom javljanju ranijih formi identiteta u organizovanju, kao što su religijski, etnički i plemenski i pojavi novih, poput različitih transnacionalnih organizacija. Protok ljudi, resursa i ideja čini da se ljudi više i brže povezuju i identifikuju i udružuju sa drugim ljudima, u i van granica matične države sa kojima dele identične vrednosti bilo u političkom, religijskom ili nekom drugom smislu. Posebno mesto u organizovanju nedržavnih

¹² Evans M. (2005): „Elegant Irrelevance Revisited: A Critique of Fourth-Generation Warfare“, *Contemporary Security Policy*, Vol. 26, No. 2, August, 2005) 242-9, 245

¹³ Willetts P. (2008): „Transnational actors and international organizations in global politics“, *Joint services Command and Staff College UK, Conflict and International system*, No. 11

aktera u procesu globalizacije zauzimaju globalne i regionalne terorističke, revolucionarne i kriminalne organizacije. U procesu globalizacije dolazi do izražaja mogućnost njihovog dejstva koje prevazilazi granice jedne zemlje ili regiona.

Treći aspekt globalizacije je povećana uloga medija jer oni postaju sve važniji u smislu oblikovanja i konstruisanja razumevanja pojedinačnih ratova. Komunikaciona tehnologija koja je imala odlučujući uticaj na razvoj medija i posledično na medijsku konstrukciju realnosti, istovremeno je obeležila i fenomen ratovanja. Poznato je da je temeljni pokretač razvoja novih tehnologija upravo vojni sektor i da su se mnoga tehnološka otkrića tek naknadno prenela u civilno društvo (od atomske energije do Interneta). Savremena komunikaciona tehnologija revolucionarno je preobrazila način ratovanja. Pritom nije reč samo o činjenici da je udeo elektronike u savremenom oružju najmanje 40%, nego pre svega o promenjenom načinu razumevanja rata kao takvoga. Na kraju Hladnoga rata koji je odredio vojnu doktrinu nakon Drugog svetskog rata, te nakon završetka Zalivskog rata, koji je služio kao test savremenog ratovanja, počeo je proces izrade nove vojne doktrine. U SAD je taj široko započet projekat nazvan "revolucija u vojnim poslovima". Zaista je reč o revolucionarnim promenama i o globalnoj reelaboraciji razumevanja ratovanja, koje menja dotadašnje strateške i operativne koncepte. Osnovna karakteristika novoga pogleda je u tome što centralnu ulogu igra informacija, te je stoga novi rat u prvom redu informativni.

Četvrti aspekt globalizacije je „outsourcing“ u ratu koji se ogleda u povećanju uloge privatnih vojnih kompanija koje pružaju različite usluge od logistike, obezbeđenja ličnosti i institucija, do direktnog učešća u borbi. Privatne vojne kompanije su hijerarhijski ustrojene firme koje pružaju vojne usluge. Na pojavu ovih firmi uticala je marketizacija javne uprave, kojom je država izgubila monopol nad upotrebom fizičke sile. Brojčano smanjenje ljudstva u velikim armijama obezbedilo je ovim kompanijama dovoljno radne snage, dok su sredstva za rad obezbedile kupovinom jeftinog naoružanja iz perioda Hladnog rata. Stotine privatnih vojnih kompanija su angažovane u različitim sukobima u poslednje dve decenije, što je, kako navodi Majkl Šajn, rezultat trenda privatizovanja javnih funkcija i sredstava u globalizaciji.¹⁴

2.2 Država u postmodernom ratu

Pojedini autori ističu da će se ratovi u 21. veku znatno razlikovati od ratova 20. veka. Ratovi vođeni u 20. veku bili su varvarski i totalitarni vođeni između država, kako navodi Meri Kaldor, i za razliku od njih, u ratovima 21. veka će se smanjiti uloga države i takva će vrsta ratova nestati.¹⁵

¹⁴ Sheehan Michael: The changing character of war, www.oxfordtextbooks.co.uk/uk/orc/baylis_smith4e/, 15.06.2014.

¹⁵ Kaldor Mary: „Cosmopolitanism and organised violence“ (London School of Economics: Centre for the Study of Global Governance, 2000), 2, <http://www.theglobalsite.ac.uk>, 17.06.2014.

U postmodernim ratovima je moguća erozija autonomije države pod uticajem globalizacije. Za razliku od ratova u modernom dobu u kojem je država bila sposobna da mobilize ogromne resurse, postmoderni rat će karakteristati jak uticaj kosmopolitske demokratije¹⁶ zasnovane na argumentu da će razvoj demokratije na nacionalnom nivou uticati na slabljenje i smanjivanje državnih kapaciteta za mobilizaciju ogromnih resursa. Drugim rečima, ne predviđa se kolaps demokratije, već promene u konsensusu u odlučivanju o ratu zbog uticaja globalizacije na način na koji država vlada¹⁷, što se može povezati sa proširenim konceptom bezbednosti i otklonom od državnocentričnog ka liberalnom konceptu odbrane. U tom kontekstu, legitimitet vlade i njena sposobnost da vodi ratove će zavisiti od mogućnosti ostvarivanja bezbednosti pojedinca.

Razumevanje promena o ulozi države u postmodernom ratu nemoguće je bez razmatranja društvenog ugovora u promenjenim okolnostima internacionalizacije nacionalne države.¹⁸ Pojam društvenog ugovora je ustanovljen u modernom dobu, čime je monopol sile predat u ruke države i koji karakteriše međudržavni sukob modernoga doba. Suština je bila u pomeranju monopola sile od privatnog (u rukama vladara-monarha) ka monopolu sile u nadležnost specijalizovanog državnog aparata (vlade).

Međudržavni rat je postao jedina legitimna forma organizovanog nasilja. U stvari, rat je postao epizoda u kontinuiranom sukobu interesa država kada je oružana sila mogla da se koristi protiv druge države u međunarodnim odnosima. Uporedo sa stvaranjem i jačanjem monopola sile u nadležnosti države, dešavao se proces svojevrsne pacifikacije unutar države, eliminacijom privatnih armija i stalnim pokušajem redukcije korupcije, oružanog kriminala, piratstva i sličnih kriminalnih radnji. Pojednostavljeno, stanovnici su uživali sva civilna i politička prava u vreme mira, a u vreme rata postajali su pripadnici kolektiviteta koji je spreman da pogine u borbi za državne interese. Osećaj pripadnost kolektivitetu bio je različit u zavisnosti od epohe i vladajuće ideologije. U nacističkim, fašističkim ili socijalističkim državama u 20. veku, taj osećaj pripadnosti kolektivnom bio je daleko jači od zemalja sa demokratskim uređenjem zapadnog tipa.

Spremnost davanja života za interese države do rata u Vijetnamu bila je gotovo automatska. Od tog rata, a posebno nastankom i razvojem anti-nuklearnog pokreta u doba Hladnoga rata, do onoga što danas prepoznamo kao globalizaciju, dolazi do smanjenja bezrezervne podrške stanovništva za učešće u međudržavnim sukobima.

¹⁶ Ibid, 2

¹⁷ Po Miroslavu Pečujliću treći pravac koji se ogleda u sve većem strateškom uticaju međunarodnog konteksta na državne aktivnosti koji podrazumeva i proširenje polja delovanja nacionalne države kad god se ukaže potreba za prilagođavanjem unutrašnjih okolnosti vanteritorijalnim i transnacionalnim zahtevima.

¹⁸ Društveni ugovor je politički i filozofski koncept kojim se objašnjava odnos između pojedinaca i vlasti radi prihvata određene obaveze kako bi zaštitili sebe i jedni druge od nasilja i drugih nepravdi.

Nakon Hladnog rata, smanjuje se razlika između društava zapadne demokratije i postkomunističkih društava. Kapacitet i jednih i drugih za bezuslovnu mobilizaciju svih resursa i vođenje rata se umanjuje, jačanjem uslovljenosti i međuzavisnosti u ekonomskom, kulturnom i svakom drugom pogledu, pod uticajem globalizacijskih procesa.

Uporedo sa promenama u društvenom ugovoru dolazi do jačanja i autonomije javne i privatne delatnosti koju ne nadzire država. Ukupnost ovih delatnosti definiše se kao civilno društvo i po nekim viđenjima predstavlja oblast vaninstitucionalnih aktivnosti koje se izražavaju posredstvom decentralizacije, samouprave, širenja lokalne i regionalne autonomije.

Uslov za postojanje civilnog društva je otvorenost jednog društva koja se zasniva na vladavini prava, socijalnoj pokretljivosti, komunikacijama, društvu tolerancije i slobodi kretanja ideja i ljudi. Centralno mesto i ulogu u ovakvom društvu predstavlja ličnost pojedinca kao građanina. U takvim okolnostima dolazi do formiranja velikog broja nevladinih organizacija koje imaju važnu ulogu u ratovima 21. veka.

Osnovni uzrok postmodernih ratova je kriza autoriteta države i gubitak legitimiteta koji postaje naročito vidljiv u državama nastalim u procesu dekolonizacije i državama nastalim nakon pada komunizma, zbog propasti projekata nacionalnog oslobođenja i socijalne države u okvirima autoritativnih režima.

Monopol nad silom u ovim procesima je erodiran i pomeren je balans između javnog i privatnog i unutrašnjeg (državnog) i vanjskog (međunarodnog). Balans između javnog i privatnog pomeren je kao rezultat nasleđenog autoritazma, dok je balans između unutrašnjeg i vanjskog pomeren pod uticajem rastuće međuzavisnosti na političkom, ekonomskom i kulturnom nivou.

Kombincija privatizacije i globalizacije u nekim državama je dovela do smanjenja autoriteta države i njene nemogućnosti da obezbedi investicije i produkciju potrebnu za zadovoljenje potreba stanovništva. Ovakve tendencije uključuju i korupciju, što dovodi do porasta stope kriminala, nejednakosti, nezaposlenosti i unutrašnjih i spoljašnjih migracija stanovništva. Država u ovim procesima gubi autoritet, dolazi do slabljenja vladavine prava i pojave da monopol sile prelazi, kao u predvestfalskom periodu, u ruke različitih nedržavnih grupa. Ovaj put su to različite kriminalne organizacije, političke partije i privatne paravojne snage.

Sve ovo predstavlja osnovne uzroke za unutardržavne sukobe koji karakterišu početak 21. veka, bilo da su vođeni u Evropi, Aziji ili Africi. Pojedinačne razlike obuhvataju verske, nacionalne i ideološke nijanse. Zajedničko im je da ja došlo da erozije autoriteta države i gubitka poverenja u državu, jer više nije u stanju da odgovori osnovnim potrebama stanovništva.

Osnovna dužnost svake države jeste da zaštiti živote svojih članova. Države u globalizaciji će se nositi sa postmodernim ratom i od njihove odlučnosti zavisice opseg i intenzitet tog sukoba. Ukoliko ga ne suzbiju na vreme, pojedini teoretičari upozoravaju da širenje sukoba može da izbriše granice između države,

oružanih snaga i naroda.¹⁹ Nacionalni suvereniteti su delimično podriveni pojavom organizacija koje odbijaju da priznaju državni monopol na oružano nasilje.

3. Priroda rata

Da bismo odgovorili na pitanje da li globalizacija menja prirodu rata, moramo se okrenuti slavnom pruskom filozofu rata, Karlu fon Klauzevicu (Carl von Clausewitz, 1780-1831), za kojeg tvrde da je najviše od svih teoretičara pre i posle njega razumeo rat. Savremena vojna teorija, posebno u zapadnoj civilizaciji, počiva na pokušaju razumevanja i operacionalizaciji njegovih apstraktnih ideja o ratu. Njegova najpopularnija misao da „rat nije ništa drugo do državna politika produžena drugim sredstvima“ predstavlja osnovni pogled na rat u čitavoj zapadnoj civilizaciji.

3.1. Priroda rata u delu Karla fon Klauzevica

Misao Karla fon Klauzevica nastajala je i razvijala se pod snažnim uticajem Kanta i Hegela, kako tvrdi veći broj poznavalaca njegovog dela. U vreme dok je Hegel držao katedru filosofije berlinskog univerziteta, Klauzevic je bio upravnik ratne škole. Taj deo njegovog života postaje najplodniji stvaralački period kada analizira i sumira protekle ratove. Kao teoretičar i filosof, Klauzevic je prvo bio pod jakim uticajem Kanta, a zatim je na njega još veći uticaj imao Hegelov dijalektički metod, koncept apsolutne ideje i razmatranje stvari kroz borbu suprotnosti prelazom kvantiteta u kvalitet.

Svojim delom Klauzevic otkriva, kako navodi Andre Gliksman, „...rat kao takav, predstavljen u svim ratovima i istinskiji nego i jedan od njih“.²⁰ Prirodu rata Klauzevic je otkrio u njegovoj dualnosti: subjektivnoj i objektivnoj. Na ovoj činjenici, svoje poglede zasniva Antulijo Ečeverija u svom delu o prirodi rata u globalizaciji.²¹ Objektivna priroda rata po Klauzevicu, kako primećuje Ečeverija, uključuje nasilje, frikciju, šanse i nepredvidivost koje su zajedničke za sve ratove, bez obzira na uslove njihovog vođenja, intenzitet i naprežanje različitih resursa koji u njemu učestvuju. U suprotnom, subjektivna priroda rata ogleda se u vojnim snagama, njihovim doktrinama, okruženju u kojem deluju i ovi elementi čine svaki rat jedinstvenim.

U svakom ratu postoji interakcija ove dualnosti. Isti autor navodi da tehnološka dimenzija rata oličena u razvoju novog naoružanja, menja doktrinu

¹⁹ Martin Van Kreveld, 208

²⁰ Gliksman A. (1991): *Govor rata*, VINC, Beograd, 95

²¹ Echevarria J. Antulio II, *Globalization and nature of war*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, <http://www.carlisle.army.mil/ssi/index.htm>, 7, 29.12.2014

upotrebe vojnih snaga, povećava nasilje i rat čini nepredvidim.²² Dakle, kao što Klauzevic kaže „rat je pravi kameleon“ koji menja svoju prirodu samo delimično.²³ Kameleon može da menja svoju boju, ali njegovi unutrašnji organi ostaju isti. Unutrašnje tendencije rata koje Klauzevic definiše kao „čudnovato trojstvo, sastavljeno iz prvobitne silovitosti svoga elementa, *mržnje i neprijateljstva*, koje treba smatrati slepim prirodnim nagonom ili silom, zatim iz igre *šanse i neizvesnosti*, koja ga pretvara u slobodnu delatnost duha, i, najzad, iz *podređene prirode političkog elementa*, zbog čega pripada samo razumu“,²⁴ mogu da menjaju intenzitet, odnos i relativnu ulogu. Njegova večita suština, po mišljenju Kolina Greja, sadržana je u definicijama Klauzevica.²⁵ Ako nasilje nije primenjeno u političke svrhe, onda to nije rat.

3.2. Klauzevicevo trojstvo rata

U već citiranom poslednjem poglavlju Glave prve, knjige I „O prirodi rata“, Klauzevic poredi navedene tendencije sa tri različita zakonodavstva, koje su istovremeno promenljive veličine i zasnovane duboko u samoj prirodi rata. Prva tendencija pripada *narodu*, druga *vojskovođi* i njegovoj *vojsci*, a treća *vlasti*. Sva razmatranja o ratu Klauzevic zasniva na kompleksnoj prirodi i odnosu ove tri tendencije. Predstavljajući ovo čudesno trojstvo (wunderliche Dreifaltigkeit), Klauzevic ne razmatra rat izolovano kao pojavu van vremena i prostora, već u duhu klasične nemačke filosofije, pokušava da ga razume u istorijskim i sociopolitičkim prilikama u kojima nastaje, pri čemu *a priori* ne izdvaja po važnosti ni jednu navedenu tendenciju. Tendencije koje čine Klauzevicevo trojstvo, mogu se razmatrati u različitim formama u različitim vremenskim periodima civilizacije.

Termin „vlast“ ne podrazumeva samo funkciju vršenja vlasti organizovanu u vladi jedne države, već svaku snagu koja ima moć da pokrene oružanu silu radi određenih ciljeva koje treba dostići. Slično, „vojsku“ ne predstavljaju poluprofesionalne vojne jedinice Napoleonove ere, već različite naoružane formacije koje su postojale u svim istorijskim epohama. Termin „stanovništvo“ može da označava populaciju bilo kojeg društva i kulture u bilo kom periodu ljudske istorije.

Dakle, trojstvo rata se sastoji od stvarnih snaga, koje su univerzalne, a ne od institucija. Klauzevic je smatrao da su same tendencije univerzalne -zajedničke svakom ratu u bilo kojoj epohi ljudske civilizacije, jer kao što tvrdi Kolin Grej,

²² Antulio J. Echeverria II. „Dynamic Inter-Dimensionality, a Revolution in Military Theory“, Joint Force Quarterly (spring 1997), 31, 32, <http://www.carlisle.army.mil/ssi/index.htm>, 29.12.2014

²³ Klauzevic Karl fon (1951): *O ratu*, Vojno delo, Beograd, 55.

²⁴ Ibid, 55

²⁵ Gray Colin S, „Clausewitz, History, and the Future Strategic World“, Prepared for the Strategic and Combat Studies Institute Conference - ‘Past Futures’ Royal Military Academy, Sandhurst, 3-4 July, 2003 and Marine Corps Command and Staff College, Quantico, VA, USA, 9-10 September, 2003 <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/>, 29.12.2014

„Klauzeviceva teorija o ratu primenljiva je na sve slučajeve organizovane teorije nasilja za političke ciljeve, bez obzira na period, identitet protivnika ili karakter ratovanja koji oni vode“.²⁶ Za Klauzevica i Greja, kao i za veliki broj drugih anličara poput Ečeverije, postoji važna distinkcija između prirode i karaktera rata. Prirodu rata je otkrio i na način svojstven vremenu u kom je živio i radio, opisao Klauzevic.

Kolin Grej, Antulijo Ečeverija i ostali su potvrdili Klauzeviceve tvrdnje bez obzira na promene u načinu vođenja rata i socio-političke uslove i okolnosti epoha u kojima se dešavao: priroda rata ostaje ista dok se menja njegov karakter ili fizionomija.

Rat je po Klauzevicu oblik socijalnog i političkog ponašanja. Ova tvrdnja je istinita i na početku 21. veka, ukoliko prihvatimo da se i pojam politike promenio pod uticajem globalizacije.

3.3. Klauzevicevo trojstvo u postmodernom ratu

Ako je globalizacija ubrzano relativizovala ekonomsku, političku i kulturnu autonomiju države, postavlja se pitanje da li je drugačija priroda rata razvijena poslednje dve decenije. Po Klauzevicu „rat nije ništa drugo do državna politika produžena drugim sredstvima“ i ako u tom kontekstu posmatramo slabljenje države i njenog autoriteta pod uticajem globalizacije, onda je navedena tvrdnja u kontekstu postmodernog doba diskutabilna. Međutim, u osmoj knjizi, Klauzevic je nešto određeniji i tvrdi da „rat nije ništa drugo nego nastavak političkih odnosa uplitanjem drugih sredstava“. Rat je dakle, subordinirajući instrument politike, samo deo političkih odnosa, nikako nešto samostalno.

3.3.1. Rat kao subordinirajući element politike

Klauzevicev univerzum počiva na potčinjenosti rata politici. Politika, po Klauzevicu, ne prodiere u pojedinih rata, ali ima presudnu reč na ratni plan, pa čak i plan bitke. Rat prima karakter politike i ukoliko je ona veličanstvenija i snažnija, utoliko će se rat približiti svom apsolutnom obliku. „Politika je ono materinsko krilo iz kojeg se rađa rat...“, pri tome pod politikom Klauzevic ne razmatra samo vanjsku politiku, nego „rat ... proizilazi uvek iz jednog političkog stanja...“²⁷ koje obuhvata i vanjsku i unutrašnju politiku.

Ovu podređenost rata politici, pojedini teoretičari pokušavaju da ospore u današnje vreme. Kao jedan od argumenata za svoje tvrdnje, iznose činjenicu da u postmodernom ratu jedna od sukobljenih strana nije država, te da u tom kontekstu ne stoji teza da je rat potčinjen politici.

²⁶ Ibid, 21

²⁷ Klauzevic, ibid

U većini savremenih ratova učestvuju nedržavni akteri, ali se postavlja pitanje zbog čega i šta pokreće njihove oružane akcije. U takvim slučajevima, monopol sile zaista je prešao iz ruku države u ruke nedržavnih aktera, kao u slučaju različitih pobunjeničkih i drugih oružanih grupa, naročito u neuspelim državama, ali i dalje se mogu prepoznati politički motivi i ciljevi za vođenje rata.

Ovi nedržavni akteri imaju zajedničke karakteristike koje se ogledaju u odbijanju legitimiteta države i vlade koja je na njenom čelu.

Najkontroverznije od svih su terorističke organizacije. Teroristička organizacija je zajednički naziv za sve one grupe ili pokrete koji primenjuju nasilje protiv neistomišljenika. Ne postoji jedinstven mehanizam u međunarodnoj zajednici koji neku grupu ili pokret po automatizmu i konsenzusu označava terorističkom. Odlučujući momenat u određenju neke grupe koja koristi oružano nasilje u političke svrhe je stav međunarodne zajednice. Zahvaljujući procesima globalizacije, terorističke organizacije su dobile veliku mogućnost da se međusobno povežu, koordiniraju i kreću po ogromnom prostoru. Poroznost državnih granica ostavlja mogućnost relativno lakog tranzita ljudi, robe i ideja, tako da je postalo uobičajeno da teroristi državljani jedne države, koordiniraju sa teroristima državljanima druge države, vrše pripreme u trećoj državi za napad koji će izvršiti na teritoriji četvrte. Mnoge terorističke organizacije u svojim proklamovanim ciljevima, kao svoj opšti cilj navode borbu protiv "globalizacije", a SAD i njihova spoljna politika težište.

Paradoksalno je, međutim, da upravo novi terorizam u sebi sadrži niz karakteristika globalizacije, počevši od usklađenog delovanja na teritorijama velikog broja različitih država, preko korišćenja najsavremenijih tehnoloških dostignuća, radi ostvarivanja svojih ciljeva.

U postmodernom ratu primetno je masovno kršenje ljudskih prava (represija nad civilima u slučaju Ruande, Somalije i Liberije) i organizovani kriminal koji je snažan koliko i država (slučaj Kolumbije),²⁸ bez obzira na proklamovane ciljeve različitih nedržavnih aktera koji oružanom silom pokušavaju da ostvare određene ciljeve. U oba slučaja, monopol države je narušen i delimično ili potpuno je prešao u ruke nedržavnih aktera. U slučaju Kolumbije, tri gerilske kriminalne organizacije bore se međusobno i protiv vlade za stvaranje država u državi – zar to nije politički cilj i zar njihova borba nije politički uzrokovana, a rat je samo instrument za ostvarenje cilja. Dakle, i u takvim ratovima, koji nisu međudržavni, postoji politički cilj kao stvarna snaga koja pokreće akciju.

U nekim ratovima, nasilje je po sebi forma političke mobilizacije i uglavnom je usmereno protiv civila a ne protiv regularnih oružanih snaga (slučaj terorističkih aktivnosti Hamasa, Hezbolaha i Al Kaide)²⁹. Takvo nasilje nije primarno

²⁸ U Kolumbiji deluju gerilske kriminalne orgnizacije, moćne koliko i država Kolumbija i koje potpuno upravljaju određenim oblastima u državi. Revolucionarne oružane snage Kolumbije (FARC) su najbrojnije i prema nekim podacima broje oko 15.000 boraca. Kurmon B, Ribnikar D.(2003): *Asimetrični ratovi*, IC Vojska, Beograd, 171

²⁹ Hezbolah ili Božija partija je proiranska teroristička organizacija libanskih šiita, osnovana 1982. godine kao posledica izraelske agresije na Liban. Hamas je islamski fundamentalni-

usmereno na osvajanje teritorije kao u modernom ratu. Naprotiv, cilj je osvojiti teritoriju putem njene političke kontrole: izbeglice i raseljena lica i masakri nisu produkti ili indirektni efekti upotrebe sile, već strategija za postizanje političke kontrole i ostvarivanje političkih ciljeva.

Politički cilj je vidljiv i u ratu između SAD i terorističke mreže Al Kaida. Rat protiv globalnog terorizma predstavlja, bez sumnje, prvi sukob na početku 21. veka u kojem su do izražaja došle osnovne karakteristike globalizacije - mobilnost ljudi, dobara i ideja. Politički ciljevi strana u ratu su različiti. Na jednoj strani je globalna vojna sila SAD i veliki broj država koje ih slede, a sa druge teroristička mreža Al Kaida. Al Kaidin primarni cilj može se definisati kao slabljenje volje SAD i dela muslimanskih vlada koje sarađuju sa SAD, a radi izazivanja opšte pobune u muslimanskom svetu. Ekonomsko i političko slabljenje SAD su za Al Kaidu primarni ciljevi radi dostizanja uspeha. Za SAD, uništenje i neutralizacija Al Kaide je jedino merilo uspeha i politički cilj. Dkle, u oba slučaja, suprotstavljene strane imaju političke ciljeve koje pokreću akciju. Politika u oba slučaja predstavlja onu tendenciju iz Klauzevicevog trojstva koja određuje svrhu i način upotrebe snaga. Kaluzevicevim rečima, obe strane u sukobu koriste rat kao politički instrument radi postizanja političkih ciljeva.

Politički lideri na obe strane imali su način da vrše uticaj na vojne akcije. Za SAD, taj način je manje-više poznat i odvijao se ustaljenim sistemom komandovanja i informisanja javnosti. Za Al Kaidu, mogućnosti koje pružaju savremeni medijski i informatički tokovi postali su jedan od osnovnih načina komunikacije i širenja političkih poruka. Periodične video poruke Osame Bin Ladena u eteru Al Džazire, pokazale su da postoje načini obraćanja za motivisanje istomišljenika, pridobijanje novih pristalica i izazivanje protivnika.

3.3.2 Rat kao element neprijateljstva - slepe prirodne sile

Objašnjavajući krajnju upotrebu sile u knjizi prvoj, Klauzevic navodi da „borba između ljudi sastoji se upravo iz dva različita elementa: iz neprijateljskog osećanja i neprijateljske namere. ...Ni najsurovija, skoro instiktivna, strast mržnje ne može se zamisliti bez neprijateljske namere, dok naprotiv ima mnogo neprijateljskih namera koje ne prati nikakvo ili skoro nikakvo pretežno neprijateljsko osećanje...”³⁰

Socijalna dimenzija rata bez obzira na epohu u kojoj se vodi, ogleda se u stavu i ubeđenju stanovništva u odnosu na vojnu akciju. Reakcija javnosti koja predstavlja interakciju mnogobrojnih činilaca, apsolutna je, nelinearna i kompleksna,

stički pokret i vodi poreklo od pokreta Muslimanske braće. Najvažniji cilj im je oslobađanje Palestine kroz sveti rat protiv Izraela, uspostavljanje islamske države i reforma društva u duhu izvornog islama. Simeunović D (2000): *Terorizam*, Biblioteka CRIMEN Beograd, 198 i 199.

³⁰ Klauzevic, ibid, 42

pa je i njen uticaj na vojnu akciju takođe jedan od nelinearnih faktora rata. Sve strane u ratu nastoje da pridobiju javno mnjenje radi lakše realizacije zacrtanih ciljeva, a jedan od načina je korišćenje večne prirodne sile u ratu – neprijateljstva.

Tako i u postmodernom ratu, a posebno u globalnom ratu protiv terorizma, element neprijateljstva - slepe prirodne sile igraju odlučujuću ulogu. Za Al Kaidu, SAD su dekadentne i taj način posmatranja je izgrađen na percepciji jednog dela islamskog društva da su sadašnji politički, ekonomski i socijalni problemi uzrokovani dekadentnim vrednostima zapadnog društva i politike duplih standarda. Na ovakvom razmatranju realnih problema ne samo islamskih država, Al Kaida je uspela da se infiltrira u političko, ekonomsko i socijalno tkivo ovih društava. Takav način infiltracije omogućava Al Kaidi slobodu akcije i dejstva i regeneraciju u slučaju gubitaka. Uprkos stotinama zarobljenih operativaca nakon napada 11. septembra 2001. godine, Al Kaida je osnovala nove terorističke ćelije i izvršila rekonstrukciju i oporavak starih. Bez obzira na pokušaje SAD da obezglave Al Kaidu, njena ideologija ostaje netaknuta, kao i želja za nastavkom borbe. U stvari, njeno jačanje i opstanak nisu dovedeni u pitanje, već su doveli do pomeranja ekstremnih muslimanskih snaga sa periferije ka centru događaja. Takav preokret delimično je utvrdio islamski okvir razmišljanja o tome da je postojeći rat sveti - u kojem se Božiji ratnici hrabro bore protiv snaga Satane - SAD. U tom ratu, civilno stanovništvo na obe strane je svojevrstan „rezervoar slepe prirodne sile – neprijateljstva“³¹ Stanovništvo obe zaraćene strane postaje primarna meta u fizičkom i psihološkom smislu. Ideološke razlike suprotstavljenih strana su snažan izvor nasilnih emocija i one postaju arena u kome se ovaj rat dobija ili gubi.

3.3.3 Rat kao element šanse i nepredvidivosti

Klauzevic je teoretičar koji je shvatio suštinu neizvesnosti, šanse, verovatnoće i slučajnosti. Nasuprot Žominiju, on je naglašavao efekte slučajnosti u ratovanju. Njegovo delo, puno je prepoznavanja onoga što danas nazivamo nelinearnostima. Klauzevic je smatrao da se u ratu „bezbrojni incidenti koji imaju malu važnost - kombinuju da bi snizili opšti nivo angažovanja, tako da uvek ostajemo prilično osujećeni u postizanju nameravanog cilja“.³² Drugim rečima, izlazi nisu proporcionalni ulazima. Klauzevic je identifikovao izvore ovog sniženog nivoa angažovanja kao opasnost, fizički napor, greške u obaveštajnoj delatnosti, frikciju i slučajnost, koje se kombinuju kako bi stvorile opštu atmosferu u kojoj svaki pojedinac zadržava mogućnost da osujeti komandantovu nameru.

Klauzevic je shvatao da nepredvidivost i kompleksnost proističu iz same prirode rata, jer u ratu moraju da postoje barem dve strane koje reaguju jedna na drugu. Ove akcije i reakcije kako navodi Karen Vilhem, oblikuju sistem sa dina-

³¹ Echevarria Antulio J, II, *Globalization and nature of war*, 14

³² Klauzevic, *ibid*

mičkom povratnom spregom koji se ne može tumačiti isključivo kao zbirni i koji zavisi od konteksta i u pogledu izvođenja, ali i ishoda.³³

U ratu protiv terorizma, za SAD i njene saveznike, elementi šanse i nepredvidivosti manifestuju se u tradicionalnoj vojnoj organizaciji. Za nedržavne aktere kao što je Al Kaida, sa druge strane, šansa i nepredvidivost su personifikovane u neregularnim snagama koje su zasnovane na religiji ili ideologiji, mrežnoj strukturi organizacije i multinacionalnom članstvu.

Globalizacija i širenje informacionih tehnologija utiču na generisanje šansi i nepredvidivosti i za regularne i za neregularne snage. Uprkos savremenim komandno-informacionim sistemima i mogućnostima obaveštajnih struktura, nepredvidivost se pojavljuje u pogledu obezbeđenja informacija različitog nivoa važnosti. Čak i kada je jedna strana u posedu tačnih informacija, postoji problem njihove obrade, analize i sinteze i pokretanja odgovarajućih odluka. Dakle, ne postoji jednostavna direktna korelacija između informacije i saznanja kojima se smanjuje nepredvidivost, jer se postmoderni rat vodi u oblasti informacionih neizvesnosti. Premda je cilj svakog sistema komandovanja da dobije najpreciznije moguće informacije, zahtev za apsolutnom informacionom izvesnošću je uzaludan i dovešće do veće ranjivosti kada su u pitanju iznenađenje, utrošeni resursi, a konačno, i izgubljeni životi.

U postmodernom ratu do posebnog izražaja dolazi ljudsko delovanje. Čovekova saznajna ograničenja i fizičke slabosti, u interakciji sa odgovornostima, pritiskom i stresom koje sobom nose upravljanje i vođenje sukoba, znače da će u ratu budućnosti još više doći do izražaja nepredvidivost.

Za posmoderni rat važi stara tvrdnja da je njegova politička dimenzija nelinearna, jer ukoliko vojnu akciju posmatramo kao „ulaz” a političke ciljeve i interese kao „izlaz” jasno je da rat ne funkcioniše na linearan način.³⁴ Vojna akcija može, ali i ne mora da služi političkom interesu ka kom je usmerena. Ishod borbe je nepredvidiv zbog događaja koje je nemoguće predvideti i inicijalnih uslova koje je nemoguće spoznati. Ova nepredvidivost ne može se prevazići.

Iz navedenog se može zaključiti, da uprkos širenju uticaja globalizacije, priroda rata ostaje ista, upravo onakva kakvu je opisao Klauzevic u svom remek delu. Rat u globalizaciji jeste nastavak politike sredstvima organizovanog nasilja u multinacionalnim okvirima koji mu obezbeđuju resurse i ujedno predstavljaju primarnu metu.

³³ Karen S. Vilhelm, (2004): „Ka nelinearnoj teoriji rata: promena izvorne metafore“, Informativni bilten prevodam br.2/2004 CVNID, Beograd, 15

³⁴ „U strategiji, kao i u politici, kokoška često izleže pačice - posledice nimalo ne liče na uzroke iz kojih su proizlišle“. Svećin Aleksandar (1956): *Strategija, Vojno delo* Beograd

4. Zaključak

Savremeni ili postmoderni rat pod snažnim je uticajem procesa globalizacije. Njegova fizionomija nastala je na ruševinama bipolarnog sveta, a jasne konture poprimio je kad se slegla prašina njujorških kula bliznakinja.

Sumirajući ovaj pokušaj otkrivanja uticaja globalizacije na prirodu rata, nemoguće je bilo da se ne uporede „stari“ i „novi“ rat. Stari rat je pojam koji aludira na ratove vođene od Tridestogodišnjeg rata preko Napoleonove ere, pa sve do prvog rata u Zalivu. U ovom razdoblju ljudske civilizacije, rat je u najvećem broju slučajeva bio u monopolu vlasti – vladara ili države. Do francuske revolucije svetost u ratu je predstavljalo načelo „legitimne vladavine“ – retki su primeri rušenja dinastija ili uspostavljanja novih. Od francuske revolucije svetost koja se pripisivala kraljevima i dinastijama preneti je na granice države – kraljevi i dinastije su u velikom broju evropskih država ozbiljno uzdrmani. Svetost granica učvršćena je do Prvog svetskog rata, a nakon Drugog postala dogma. Unutar granica, vladajuće elite su kreirale i sprovodile politiku radi odbrane interesa u međunarodnim odnosima.

Pojavom globalnih procesa, granice postaju manje važne ili se bar tako čini. Kapital i ideje su preplavile granice pojedinačnih država i nezaustavljivo, uz manje ili više otpora, promenile odnose unutar država.

Savremeni trenutak u međunarodnim odnosima karakterišu dramatične promene u strukturi međunarodnih odnosa i fizionomiji rata. Došlo je do eskalacije oružanih konflikata širom sveta, a najviše na periferiji razvijenih regija - na Balkanu, u Africi, delovima Azije i u Kavkaskom području. Pojavi ili odmrzavanju do tada sputavanih konflikata, doprineli su procesi nestanka bipolarnoga sveta i rastući jaz između bogatih i siromašnih kao negativnom trendu uzrokovanom procesom globalizacije. Džozef Naj navodi brojku od čak 111 sukoba u poslednjih deset godina dvadesetog veka.³⁵ Najveći broj ovih sukoba, oko 95, bilo je internog karaktera, a još 9 ih je bilo internih sa stranom intervencijom. U tim sukobima učestvovalo je oko osamdeset država, dve regionalne organizacije i više od dvesta nevladinih organizacija.³⁶ Ovi sukobi su u najvećem broju slučajeva posledica završetka dekolonizacije iz prošlog veka i ratova između država u vreme Hladnoga rata. Neki od tih ratova bili su dugotrajni, razarajući, nerešeni i sve više podređeni snagama diplomatskog pritiska koje je primenjivala međunarodna zajednica.

U takvim okolnostima sukobi su potisnuti u okvire jedne države, a rat je postao na neki način decentralizovan. Proces globalizacije su učinili da se rat rasipa u više konflikata, spontano izbijajući svuda gde se steknu socijalni i ekonomski faktori koje države nisu u stanju da drže pod kontrolom. U takvim uslo-

³⁵ Naj DŽ. (2006): „Kako razumevati međunarodne sukobe: Uvod u teoriju i istoriju“, Stubovi kulture Beograd, 203.

³⁶ Ibid, 10-12.

vima, gde države više nisu u stanju da osiguraju blagostanje i zadovolje osnovne potrebe stanovništva, pojavljuju se različiti naoružani nedržavni akteri koji preuzimaju njihovo mesto mesto polagano ih potiskujući. „Novi ratovi“, kako navodi Meri Kaldor pod uticajem globalizacije, uključuju neke karakteristike poput „...politike identiteta, decentralizacije nasilja i globalnog ekonomskog rata“.³⁷

Dakle, savremeni sukobi su najčešće unutardržavni i kao nova pojava u savremenom trenutku su izvor nestabilnosti u svetu. Pošto se odvijaju u samom društvu, a kao taoce i ulog imaju stanovništvo, ovi ratovi, ne samo što izmiču različitim centrima moći međunarodne zajednice, već razaraju pravila, brižljivo stvarana vekovima, pomoću kojih bi se obuzdavalo oružano nasilje. Ako se tome još i doda nova dimenzija rata, kao što je sajber prostor, onda se nameće zaključak da globalizacija čini rat još opasnijim nego do sada.

Procesi i sredstva koja nosi globalizacija itekako menjaju način vođenja rata i u tom smislu tačna je tvrdnja da rat nosi obeležja vremena i epohe u kom se vodi. Analizirajući odnos politike i rata u trojstvu koje je definisao Klauzevic, možemo sa velikom dozom sigurnosti utvrditi da globalizacija nije promenila njegovu prirodu.

³⁷ Kaldor M. (1999): *New & Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Cambridge, 138

Literatura

- Baylis Smith, ed. (1997): „*Globalization of World Politics*“, Oxford University Press
- Vilhelm Karen S. (2004): *Ka nelineranoj teoriji rata: promena izvorne metafore*, Informativni bilten prevoda, CVNID br. 2, Beograd
- Gray Colin S.: „*Clausewitz, History, and the Future Strategic World*“, Prepared for the Strategic and Combat Studies Institute Conference - ‘Past Futures’ Royal Military Academy, Sandhurst, 3-4 July, 2003 and Marine Corps Command and Staff College, Quantico, VA, USA, 9-10 September, 2003. <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/>
- Globalization and defense. Report on a Conference Organized by the Institute of Defence and Strategic Studies – IDSS. The Sentosa Resort and Spa, Singapore
- Gliksman Andre. (1991): *Govor rata*, VINC, Beograd
- Evans Marc. (2005): „Elegant Irrelevance Revisited: A Critique of Fourth-Generation Warfare“, *Contemporary Security Policy*, Vol. 26, No. 2, August
- Elbadawi Ibrahim. (2004): „*Globalization, Economic Shocks, and Armed Conflict*“. University of Oslo/ Center for the Study of Civil War, PRIO. United States Joint Forces Command, The Joint Operational Environment, The World
- Echevarria Antulio J. II: „*Globalization and nature of war*“, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College. <http://www.carlisle.army.mil/ssi/index.htm>
- Echeverria Antulio J. II: „*Dynamic Inter-Dimensionality, a Revolution in Military Theory*“, Joint Force Quarterly (spring 1997). <http://www.carlisle.army.mil/ssi/index.htm>
- Lind, Viljem, Najtingejl Kit, Smit F. Džon, Saton V. Džozef i Vilson N. Gari. (2008) „Promenljivo lice rata: Ka četvrtoj generaciji“, *Informativni bilten prevoda, broj* (1-2008)
- Kaldor Mary. (1999): *New & Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. Cambridge
- Kaldor Mary: „*Cosmopolitanism and organised violence*“, London School of Economics: Centre for the Study of Global Governance, (2000), <http://www.theglobalsite.ac.uk>
- Kreveld Van Martin. (2010): *Transformacija rata*, Službeni glasnik, Beograd
- Klauzevic Karl fon. (1951): *O ratu*, Vojno delo, Beograd
- Kurmon Bartelemi, Ribnikar Darko. (2003): *Asimetrični ratovi*, NIC Vojska, Beograd
- Naj S. Džozef. (2004): *Paradoks američke moći*, BMG, Beograd
- Naj S. Džozef S. (2006) *Kako razumevati međunarodne sukobe: Uvod u teoriju i istoriju*, Stubovi kulture, Beograd

- Pečujlić Miroslav. (2002): *Globalizacija dva lika sveta*, Gutenbergova galaksija, Beograd
- Pollins Brian M. (2007): „Globalization and Armed Conflict Among Nations: We Know Less than We Think“, The Mershon Center The Ohio State University
- Rickli Jean-Marc: *The Impact of Globalization on the Changing Nature of War*, GCSP Policy Brief Series. <http://www.gcsp.ch>
- Svećin Aleksandar. (1956): *Strategija*, Vojno delo, Beograd
- Simeunović Dragan. (2009): *Terorizam*, Biblioteka CRIMEN, Beograd
- Smith Rupert. (2005) *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, Allen Lane. London
- Strachan Hew. (2007): „The Changing Character of War“, A Europaeum Lecture at The Graduate Institute of International Realations, Geneva, *Published by the Europaeum, Oxford*
- Hantington, Samjuel. (1998): *Sukob civilizacija*, CID, Podgorica
- Tofler Alvin i Hajdi. (1998) *Rat i antirat*, Paideia, Beograd
- Hantington Samjuel. (1998): *Sukob civilizacija*, CID, Podgorica
- Willetts Peter. (2008): „*Transnational actors and international organizations in global politics*“, Joint services Command and Staff College UK, Conflict and International system, No. 11
- Sheehan Michael: „*The changing character of war*“, www.oxfordtextbooks.co.uk/orc/baylis_smith4e

Original scientific paper

Received 09.05.2017.

Approved 07.09.2017.

GLOBALIZATION AND THE NATURE OF THE WAR

Nowadays, there is a growing general opinion that the process of globalization has appeared as a logical outcome of the evolution of mankind and that, when it comes to world politics, it is its comprehensive and supreme form. There is almost no dilemma that powerful development of communication and information technology has decisively influenced the reduction of the distances on the entire planet and in that way has enabled the events from one side of the world to have an impact or depend on events on the other side of the world.

This paper will deal with the process of globalization and war. Globalization will be considered in terms of its influence on the expansion and possible connectivity of the various actors in international relations that may come into a state of armed conflict. War as a phenomenon has been taken as a meaning defined by Clausewitz trinity of politics, government and the people.

Understanding the war as a pervasive phenomenon in human history is not an easy task. Generations of minds from different era have tried to explain the phenomenon and the nature of war. Over time, several different theories have been created, each in its own way, more or less successful, trying to explain the causes, nature and physiognomy of the war.

This paper is based on the hypothesis that "war has not changed its nature", despite the impact of the globalization process. This hypothesis can be proved or disproved if one answers the question of how globalization affects international relations and what the true nature of war is.

Keywords: globalization, international relations, war, politics, power.